

ЎҚУВ МУАССАСАЛАРИДА ИНТЕРАКТИВ МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИНИ ЎТКАЗИШ УСУЛЛАРИ

Нажмуудинов Халим Гулямович, Бухоро давлат педагогика институти, “Математика ва информатика” кафедрасининг доценти, физика – математика фанлари номзоди

Khalim52@mail.ru

Annotatsiya: Мазкур мақолада олий ўқув юртларида талабаларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган инновацион усуллардан, бири бўлган интерактив маъруза машғулотларини ўтказишнинг анъанавий ва замонавий йўналишлари уларнинг аҳамияти ва вазифалари, айрим шароитларда улардан фойдаланиш йўллари тўғрисидаги айрим фикр ва мулохазалар баён этилган.

Таянч сўз ва тушунчалар: Интерактив ўқитиш, инновацион ўқув машғулотлари, диалогли, муаммоли, визуализацион, мультимедияли, видео маърузалар, суҳбат ва мунозара, таълим - тарбия, аудитория бинар машғулотлари, педагогик жараёнлар.

МЕТОДЫ ПРОВЕДЕНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Нажмуудинов Халим Гулямович, Доцент кафедры «Математика и информатика» Бухарского государственного педагогического института, кандидат физико-математических наук

Khalim52@mail.ru

Аннотация: В данной статье описаны традиционные и современные направления проведения интерактивных лекционных занятий, которые являются одним из инновационных методов, используемых в процессе обучения студентов в высших учебных заведениях, их преимущества и задачи, указаны некоторые соображения о способах их использования в определенных условиях.

Ключевые слова и понятия: Интерактивное обучение, инновационные методы занятий, диалоговое, проблемное обучение, визуализация, мультимедиа, видеолекции, беседы и дискуссии, бинарные аудиторные занятия, педагогические процессы.

METHODS FOR CONDUCTING INTERACTIVE LECTURE CLASSES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Najmudinov Halim Gulyamovich, Associate Professor of the "Mathematics and Informatics" Department at Bukhara State Pedagogical Institute, Candidate of Physical and Mathematical Sciences

Khalim52@mail.ru

Annotation: This article describes the traditional and modern directions of interactive lectures, which are one of the innovative methods used in the process of teaching students in higher education institutions, their advantages and objectives, some considerations on how to use them in certain conditions are indicated.

Key words and concepts: Interactive learning, innovative teaching methods, dialog, problem-based learning, visualization, multimedia, video lectures, conversations and discussions, binary classroom classes, pedagogical processes.

КИРИШ

Ҳозирги кунда олий таълимнинг ривожланиш даражаси дунёда давлат мақомини белгиловчи унинг ривожланиш даражасини кўрсатувчи мезонлардан биридир. Олийгоҳ таълимининг умумий даражаси, унинг қулайлиги, яхшиланиши ва унда замонавий технологиялардан фойдаланиш ҳар қандай олий ўқув - таълим тизимини тавсифловчи асосий кўрсаткичлардан биридир.¹ Замонавий олийгоҳларда талабалар

тайёрлашни такомиллаштириш йўналишларидан бири - таълимнинг актив ва интерактив шакллари жорий этишдир. Олий ва касбий таълимнинг Давлат таълим стандартларига мос ҳолда олийгоҳларда, андрагогик ва узлуксиз таълим жараёнини ташкил этишда ҳар бир талабага унинг социал-психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, унинг шахсий талаблари асосида индивидуал ёндашиш, замона талаби бўлиб ҳисобланади.²

Асосий услубий янгиликлар бугунги кунда интерактив таълим технологияларидан фойдаланиш билан боғлиқ. Интерактив технологиялар ўқитишнинг энг муҳим муаммоларидан бири-бўлажак мутахассисларнинг ўқув, илмий ва касбий-амалий фаолиятини интеграция қилиш орқали касбий муҳим фазилатларни шакллантиришга ёрдам беради. "Интерактив педагогика" атамаси 1975 йилда немис тадқиқотчиси Ханс Фринтз томонидан киритилган. Шу билан бирга, интерактив таълим жаҳон педагогикасида тубдан янги эмас. Интерактив таълим тушунчаси ва технологияси ўзаро таъсир феноменига асосланади. (interaction-ўзаро таъсир, бир-бирига таъсир).³

Умумий ўрта ва олий таълим даражалари ўртасида тафовут мавжуд. Ҳозирги кунда аксарият абитуриентлар кириш имтиҳонларини қўшимча тайёргарликсиз топшира олмайдилар. Ёшларнинг олийгоҳларга фақат тест натижалари асосида қабул қилиниши ўқитувчиларда ёшларни ҳар томонлама билим савияси туғрисида қўшимча маълумот олиш, уларни қобилиятига қараб керакли ихтисосликка жалб қилиш каби салмоқли имкониятлардан маҳрум қилмоқда. Замонавий ёшларнинг олийгоҳ таълими қийматига бўлган муносабат баъзи ҳолларда ижобий деб булмайди.

Талабалар олийгоҳда ўқишнинг бошиданоқ таълим олишдан манфаатдор эмаслар. Уларнинг аксарияти учун ҳозирда билимнинг ўзи эмас, балки фақат битирувдан кейин оладиган "ҳужжат" муҳим аҳамиятга эга. Олийгоҳда ўқиш ўзига хос таълимга, дипломга "сиғиниш" муаммосига айланди. Мамлакатимизда халқнинг турмуш даражаси ортган сари пуллик олий таълим кўпчилик ёшлар учун осон эгалланадиган маррага айланди. Шундай қилиб, олий таълимга булган заруриятнинг қиймати анча пасайди. Аммо ҳақиқий ихтисосий билимга бўлган талаб ва ҳақиқий илм ва таълимнинг қиймати пасайгани йўқ. Олий таълим муаммосини ҳал қилиш учун тизимга ислохотлар ва инновациялар киритиш талаб этилади. Педагогик технологияларни такомиллаштириш жараёни ёрдамида, ўқитиш услубиёти ва воситалари мажмуини замона талабларига қараб янгилаб туриш шарт. Ҳозирги вақтда инновацион фаолият ҳар қандай таълим муассасасининг, ҳар қандай ўқув фаолиятнинг, муҳим таркибий қисмларидан биридир.

¹ Нажмудинов Х.Г... "Наука и образование сегодня" Изд. Проблемы науки №3 (50) 2020 г. с.(7)

² Нажмудинов Х.Г ... "Узлуксиз таълим" журнали 2020 й. Махсус сон с.(81)

³ Абрамова И.Г. Интерактивные методы обучения в системе высшего образования. – М.: Гардарики, 2008. – 368 с.

Бу тасодифий ҳолат эмас. Айнан инновацион фаолият олий таълимда рақобатбардошликни яратиш учун асос яратади.

Мавзунинг долзарблиги. Олий ўқув муассасаларда дарсларнинг муҳим шакли маърузалардан иборат. Аудитория машғулотларининг ҳажми кундан – кунга ортиб бормоқда. Европа ва Америка олий таълим тизимларида талабаларни керакли маълумотларни мустақил излашга, уни тизимлаштириш ва таҳлил қилишга ўргатишга қаратилган бўлса, бизнинг малакатимизда жуда кўп миқдордаги ўқув материалларни тайёр ечимларини тўғридан тўғри баён қилишга қаратилган.

Бундай ҳолатда битирувчилар амалий иш кўникмаларига мумкин қадар кам эришадилар. Олийгоҳларда замонавий китоблар ва турли халқаро нашрлардан бепул фойдаланиш имконияти мавжуд бўлган замонавий кутубхоналар сони кам. Ўқув адабиётларнинг фонди эскирмоқда.

Бундай шароитда олийгоҳ профессор ўқитувчиларининг ўтказадиган маъруза дарсларининг сифати, хилма-хиллиги жуда муҳим, ва долзарб ва масалалардан бири бўлиб қолмоқда.

Мавзу бўйича илмий изланишларнинг қисқача таҳлили.

Олий ўқув юртларида юқори самарадорлик ва таълим тарбия масалаларини замонавий йўл билан ҳал қилиб, касбий билимдонликни оширишга эришишда ўқитишнинг актив ва интерактив шакл ва усуллари асосий рол ўйнайди. Актив ўқиш, ўрганиш пайтида талаба пассив ўқишга қараганда кўпроқ ўқув фаолияти субъекти сифатида ишлайди, ўқитувчи билан мулоқотга киришади, билим олиш жараёнида фаол иштирок этади, бунда у ижодий, изланиш, интеллектуал билим захирасини ишлатиб муаммоли вазифаларни бажаради.

Ўқитишнинг интерактив усуллари кўпроқ шахсга йўналтирилган ёндашувга мос келади, чунки улар биргаликда ўрганишни (жамоавий, ҳамкорликда ўқишни) ўз ичига олади, бунда талаба ҳам, ўқитувчи ҳам ўқув жараёнининг субъекти ҳисобланадилар. Ўқитувчи кўпинча фақат ўқув жараёнининг ташкилотчиси, гуруҳ раҳбари, муаммони осонлаштирувчи шахс, ўқувчиларнинг ташаббускорлигини ошириш учун шароит яратувчи субъект вазифасини бажаради.⁴ Олий ўқув юртларида ўқитишнинг интерактив маъруза усули ўқитиш амалиётида ҳар қандай ўқув фанининг назарий асосларини очиб берувчи стандарт анъанавий шакллари билан бири бўлиб қолмоқда. Маъруза машғулотларини шундай савияда ўтказиш керакки бунда талабалар бир-бирлари билан ўзаро алоқада бўлиб, маълумот алмашадилар, муаммоларни биргаликда ҳал қиладилар, вазиятларни моделлаштирадилар, бошқаларнинг ҳаракатларини ва ўзларининг хатти-ҳаракатларини баҳолайдилар.

Ўқитувчи эса талабаларни ўз муваффақиятини, интеллектуал билимдонлигини ҳис қилиши учун қулай - комфорт ўқув шароитини яратади, бу эса маъруза жараёнининг ўзини самарали қилади.⁵

Шунинг учун кўпинча маъруза дарсларининг ўтиш катта педагогик маҳоратга, тажрибага эга бўлган малакали профессор ўқитувчилар зиммасига юклатилади.

Мақоланинг илмий янгилиги сифатида олийгоҳ талабалари ва катта ёшдаги

тингловчиларни ўқитиш жараёнида маъруза дарсларини қайси вақтларда ва қанақа тизимларда фойдаланиш самарали булади, қайси ҳолларда у ёки бу усулдан фойдаланиш самара бериши тўғрисида, маъруза дарсларини ананавий ва замонавий турларини ташкил қилиш тўғрисида баъзи кузатув ва янгича ёндашувлар муҳокама қилинган. Маъруза дарсларини талабаларнинг юқори активлигида уларнинг ўқитувчини ёрдамчилари сифатида, иштирокида ўтказиш хиллари кўрсатилган.

Мақоланинг илмий янгилиги сифатида олийгоҳ талабалари ва катта ёшдаги тингловчиларни ўқитиш жараёнида маъруза дарсларини қайси вақтларда ва қанақа тизимлардан фойдаланиш самарали беради, қайси ҳолларда у ёки бу усулдан фойдаланиш қулайлиги тўғрисида, маъруза дарсларини ананавий ва замонавий турларини ташкил қилиш тўғрисида баъзи кузатув ва янгича ёндашувлар муҳокама қилинган. Маъруза дарсларини талабаларнинг юқори активлигида уларнинг ўқитувчини ёрдамчилари сифатида, иштирокида ўтказиш хиллари кўрсатилган.

Тадқиқотнинг мақсади Олий ўқув юртларида маъруза дарслари жараёнида замонавий интерактив усулларни куллашнинг самарали томонларини муҳокама қилиб, унинг узлуксиз таълимдаги маъруза дарсларини ўрни тўғрисида тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг объекти сифатида Бухоро давлат педагогика институти ва Бухоро давлат университетидаги куп йиллик таълим жараёнида ўтказилган кузатув ва муаллифнинг шахсий тажрибаси асос қилиб олинган. **Тадқиқотда** кузатувчанлик, ҳулосалаш, тизимлилик, қиёсий-мантикий таҳлил ва кўп йиллик тажриба натижалари олинган.

Тадқиқотнинг эмпирик манбаини тест синовлар натижалари семинарлардаги активлик ва, кузатувлардан олинган ҳулосалар ташкил этди.

Асосий қисм

Интерактив маърузалар - бу анъанавий маърузаларнинг айрим жиҳатлари билан таълимнинг интерактив замонавий шакллари бирлаштиради: мунозаралар, суҳбатлар, муайян вазиятларни таҳлил қилиш, слайд-шоулар ёки ўқув филмлари, ақлий ҳужум ва бошқалар. Интерактив маърузаларнинг қуйидаги турлари мавжуд:

Маъруза турлари. 1- жадвал

Маъруза турлари	Функциялари
Умумий йуналишлар бўйича	Билим берувчи, ташвиқот килувчи, таълим берувчи, тарбия берувчи, ҳар томонлама ривожлантирувчи.
Илмий даражаси бўйича	Академик илм-фан ва илмий оммабоп.
Дидактик вазифалар бўйича	Кириш, жорий, якуний-умумлаштирувчи,

	мустаҳкамловчи, тез кўриб чиқиш, маслаҳат маърузалари, визуализация маърузалари (кўргазмалиликнинг ривожланган элементлари билан)
Материални баён қилиш усулига кўра	Бинарли ёки маъруза-мунозаралар (икки ўқитувчи ўртасида турли позицияларни ҳимоя қиладиган диалог), муаммоли, олдиндан режалаштирилган хатолар билан, маърузалар-конференциялар, видео маърузалар, мультимедиа маърузалари.

Икки кишилик маъруза (Бинарли маъруза) - бу икки ўқитувчи (ёки иккита илмий йўналиш вакиллари сифатида, ёки назарий ва амалий йўналишлар сифатида) ўртасида диалог шаклидаги муаммоли мазмундаги маъруза. Бунинг учун: мунозара маданиятини намойиш этиш, ўқувчиларни муаммони муҳокама қилишга жалб этиш. Олдиндан режалаштирилган хатолар билан маъруза талабаларни тавсия этилган маълумотларни доимий равишда кузатиб боришга ундаш учун мўлжалланган. (хатоларни қидириш: мазмунли, услубий, илмий, имло) Тингловчининг вазифаси маъруза давомида хулосада сезилган хатоларни қайд этиш ва уларни маъруза охирида номлашдан иборат. Хатоларни таҳлил қилиш 10-15 дақиқа давом этади. Ушбу таҳлил давомида саволларга тўғри жавоблар - ўқитувчи, тингловчилар томонидан ёки биргаликда берилади. Режалаштирилган хатолар сони ўқув материалнинг ўзига хос хусусиятларига, маърузанинг дидактик ва тарбиявий мақсадларига, тингловчиларнинг тайёргарлик даражасига боғлиқ. Ушбу турдаги маъруза энг яхши мавзу ёки ўқув фанининг бўлими охирида, тингловчилар асосий тушунчалар ва ғояларни шакллантирганларида ўтказилади.

Муаммоли маъруза - бу маърузада савол, вазифа ёки вазиятнинг муаммоли характери орқали янги билимлар киритилади. Шу билан бирга, ўқитувчи билан ҳамкорликда ва мулоқотда талабаларнинг билиш жараёни тадқиқот фаолиятига яқинлаштирилади. Муаммонинг мазмуни унинг ечимини қидиришни ташкил қилиш ёки анъанавий ва замонавий нуқтаи назарларни бирлаштириш ва таҳлил қилиш орқали аниқланади. Муаммоли маъруза саволлар билан, материални тақдим этиш пайтида ҳал қилиниши керак бўлган муаммони шакллантириш билан бошланади.

⁴ Степаненко И.В. “Активные и интерактивные формы проведения занятий при подготовки бакалавров сферы обслуживания”: Учебно-методическое пособие. – М. 2011г. Изд.: Народное образование, 2011. – 152 с.

⁵ Гура В.В., Турик Л.А., Терновая И.П. и др. Интерактивные технологии обучения в подготовке социальных педагогов / под. Ред. В.В. Гуры. – Таганрог: Изд-во Таганрог, гос. пед. Института, 2010. – 108 с.

Муаммоли масалалар муаммоли бўлмаганлардан фарқ қилади, чунки уларда яширинган муаммо бир хил турдаги ечимни талаб қилмайди, яъни ўтган тажрибада тайёр ечим схемаси йўқ. Маъруза талаба онгида савол пайдо бўлишига олиб келадиган тарзда тузилган. Ўқув материали таълим муаммоси шаклида тақдим этилади. Бунда билиш-тушуниш масалалари бир бутун мантикий шаклга эга бўлиб, масала шартларидаги тушунчалар қарама қаршиликларга асосланган саволлар тарзида берилади ва муаммолар кетма-кет маъруза давомида ечиلىб борилади. Ўқув материалининг муаммоли ҳолати бошланғич маълумотлардаги зиддиятлар баён этилгандан сўнг яққол намоён бўлади. Муаммоли тушунчаларни баён қилиш учун курснинг энг муҳим бўлимлари танланади, булар ўқитилаётган фаннинг муҳим концептуал асосини ташкил қилиши, талабалар учун узлаштириш жуда қийин бўлиши ва касбий фаолият учун энг катта аҳамиятга эга бўлиши керак. Таълим муаммоларини қанча қийинчиликлари кўп бўлса ҳам талабаларга бу муаммолар тушунарли даражада бўлиши керак.

Маъруза-матбуот анжумани. Маъруза шакли матбуот анжуманларини ўтказиш шаклига яқин бўлиб, фақат қуйидаги ўзгаришлар билан амалга оширилади. Ўқитувчи маъруза мавзусини эълон қилади ва талабаларга ушбу мавзу бўйича ёзма равишда саволлар беришларини сўрайди. Ҳар бир талаба 2-3 дақиқа ичида энг қизиқарли саволларни шакллантириши, қўғозга ёзиши ва ўқитувчига топшириши керак. Сўнггра ўқитувчи саволларни мазмунига кўра 3-5 дақиқа давомида тартибга солиб сўнггра маъруза қилишга киришади. Материални баён қилиш ҳар бир саволга жавоб сифатида эмас, балки тегишли жавоблар шакллантирилган ҳолда мавзунини тўла очиб бериш шаклида тузилади. Маъруза охирида ўқитувчи талабаларнинг билим ва қизиқишларини акс эттириш мақсадида саволлар ва жавобларни ҳисобга олиб баҳолашни амалга оширади. Маъруза-матбуот анжуманини мавзу ёки бўлимни ўрганиш бошида, ўртаси ва баъзан охирида ўтказиш мақсадга мувофиқдир. Мавзунини ўрганиш бошида маърузанинг асосий мақсади-тингловчиларнинг қизиқиш ва эҳтиёжлари доирасини, уларнинг мавзуга тайёрлик даражасини, маърузага бўлган муносабатини аниқлаш ҳисобланади. Маъруза-матбуот анжумани ёрдамида ўқитувчи тингловчилар аудиториясининг моделини яратиши, уларга бериладиган курсатмаларни, нимани кутиш мумкинлиги ва талабалар имкониятларини аниқлаши мумкин.

Мавзу ёки курс ўртасида ўтказилган маъруза - матбуот анжумани тингловчилар эътиборини ўқув мавзуси мазмунининг асосий тушунчаларига жалб қилиш, ўқитувчининг талабалар томонидан материални ўзлаштириш даражаси ҳақида маълумотлар йиғиш, талабалар билимини тизимлаштириш, танланган маъруза тизимини ва курс бўйича семинар ишини аниқлаштиришга қаратилади. Мавзу ёки бўлим охиридаги маъруза - матбуот анжуманининг асосий мақсади - маъруза ишининг натижаларини яқунлаштириш, ўрганилган мавзунинг ўзлаштириш даражасини ҳамда кейинги бўлимларни ўтишга тайёрланишни амалга оширишдан иборат. Назарий билимларни кейинги ўқув фанлари материалларини ўзлаштириш

муаммоларини ҳал қилиш воситаси, касбий фаолиятини аниқлаш воситаси сифатида амалда қўллаш истиқболларини муҳокама қилиш учун ушбу турдаги маъруза бутун курс охирида ҳам ўтказилиши мумкин. Маъруза-матбуот анжуманида турли фанлардан икки ёки учта ўқитувчи маърузачи сифатида иштирок этиши мумкин. Бундай турдаги маърузаларни илмий-амалий дарс сифатида, олдиндан қўйилган муаммо ва маърузалар тизими сифатида купӣ билан 5-10 минут давомида ўтказиш мумкин. Ўқитувчи томонидан утилган ҳар бир нутк таклиф қилинган дастур доирасида олдиндан тайёрланган, мантиқий тугалланган матн сифатида берилади. Такдим этилган барча матнларнинг умумийлиги муаммони ҳар томонлама ёритишга имкон беради. Маъруза охирида ўқитувчи талабаларнинг мустақил ишлари ва нутқлари натижаларини умумлаштиради, таклиф қилинган маълумотларни тўлдиради ёки аниқлаштиради ва асосий хулосаларни шакллантиради.

Маъруза-визуализация. Маърузанинг бу тури кўргазмалилик принциpidан янгича фойдаланиш натижасидир. Ўқитувчи томонидан ушбу маърузани тайёрлаш учун маъруза машғулоти мавзуси бўйича ўқув маълумотларини ўқитишнинг техник воситалари ёки қўлда тайёрланган (диаграммалар, графикалар, чизмалар ва бошқалар) ёрдамида талабаларга матнни визуал шаклга ўзгартирилган ҳолда қайта тузиб такдим этишдан иборат. Маърузада ўқитувчи томонидан тайёрланган кўргазмали материаллар изчил, батафсил шарҳланиб, чизмалар оркали мавзу тўлиқ очиб берилади. Визуализациянинг ҳар хил турлари - табиий, тасвирий, рамзий турлари мавжуд. Буларнинг ҳар бири ёки уларнинг комбинацияси ўқув материалининг мазмунидан келиб чикиб фойдаланилади. Ушбу турдаги маъруза туридан талабаларни янги бўлимни бошлашда, мавзу, ёки янги фан билан таништириш босқичида фойдаланилса яхши натижа беради.

Маъруза-суҳбат ёки "аудитория билан мулоқот" - бу талабаларни ўқув жараёнига фаол жалб қилишнинг энг кенг тарқалган ва нисбатан содда шакли. Ушбу маъруза тури ўқитувчининг аудитория тингловчилари билан бевосита алоқасини ўз ичига олади. Маъруза-суҳбатда иштирок этиш учун турли хил усуллардан фойдаланиш мумкин, масалан, маърузанинг бошида ва унинг давомида талабаларни саволлар билан активлаштириш, муаммоли маърузада айтиб ўтилганидек, саволлар ахборот ва муаммоли характерга эга бўлиши мумкин. Булар талабалар фикрларни аниқлаштириш ва куриб чиқиладиган мавзу бўйича хабардорлик даражасини аниқлаш ва янги материални қабул қилишга уларнинг тайёргарлик даражасини билиш учун қилинади. Саволлар бутун аудиторияга берилади. Тингловчилар ўринларидан турмай жавоб берадилар. Агар ўқитувчи суҳбатда талабалардан бирортаси иштирок этмаётганлигини сезса, у ҳолда ўқитувчи унга савол билан шахсан мурожаат қилиши ёки муҳокама қилинадиган муаммо бўйича унинг фикрини сўраши мумкин. Вақтни тежаш учун саволларни шундай тушунарли тузиш керакки, талабанинг жавоби мукамал ва аниқ бўлсин.

Маъруза-мунозара. Маъруза-суҳбатдан фарқли ўлароқ, бу ерда ўқитувчи маъруза материални такдим этишда талабаларнинг саволларига жавобларидан

фойдаланибгина қолмай, мантикий бўлимлар оралиғидаги интервалда эркин фикр алмашишни ҳам ташкил этади. Мунозара - бу ўқитувчи ва ўқувчининг ўзаро муносабати, ўрганилаётган масала бўйича эркин фикр ва қарашлар алмашишидир. Маъруза - мунозара жараёнида ўқитувчи вазиятлар ёки қисқача шакллантирилган муаммолар шаклида алоҳида мисоллар келтиради ва талабаларни қисқача муҳокама қилишга таклиф қилади, сўнгра қисқача таҳлил қилиб, хулосалар чиқаради ва шу тарика маъруза давом эттирилади.

Муайян вазиятларни таҳлил қилиш билан маъруза. Маърузанинг ушбу шакли маъруза-мунозарага ўхшайди, аммо ўқитувчи ўртага муҳокама қилиш учун саволлар эмас, балки ўзига хос булган муайян вазиятни қўяди. Одатда, бундай ҳолат оғзаки ёки жуда қисқа видео, диафильм куринишида тақдим этилади. Шунинг учун унинг тақдимоти жуда қисқа бўлиши керак, аммо характерли ҳодисани баҳолаш ва уни муҳокама қилиш учун етарли маълумотларни ўз ичига олади. Талабалар ушбу микро вазиятларни таҳлил қиладилар ва муҳокама қиладилар ва уларни биргаликда, бутун аудитория билан муҳокама қиладилар. Ўқитувчи мунозарада алоҳида ўқувчиларга қаратилган алоҳида саволлар билан иштирок этишни кучайтиришга ҳаракат қилади, мунозарани ривожлантириш учун уни тўғри йўналишга йўналтиришга ҳаракат қилиб, турли хил фикрларни баён қилади. Кейин, тўғри баёнотларга таяниб, нотўғриларини таҳлил қилиб, бевосита, аммо ишончли тарзда тингловчиларни жамоавий тўғри хулосага ёки умумлаштиришга олиб келади. Баъзан микро-вазиятни муҳокама қилиш маърузанинг кейинги қисмига кириш сифатида ишлатилади.

Видео маърузалар. Ўқитувчининг маърузаси видеофайлга ёзиб олинади. Тўғридан тўғри бўлмаган монтаж қилиш усули билан уни маъруза тақдимотини акс эттирувчи мультимедиа иловалари билан тўлдириш мумкин. Назарий материални тақдим этишнинг ушбу усулининг шубҳасиз афзаллиги бу, ҳар қандай қулай вақтда маърузани тинглаш, энг қийин жойларини бир неча бор қайта қўриш имкониятини беради. Видео маърузалар видео файллар ёки CD-DVD ёзувлари шаклида берилиши мумкин. Видео маъруза телекоммуникация орқали тўғридан-тўғри олийгоҳлардан ўқув марказларига эфирга узатилиши мумкин. Бундай маърузалар аудиторияда ўқиладиган анъанавий маърузалардан фарқ қилмайди.

Мултимедиа маърузалар. Маъруза материали устида мустақил ишлаш учун талабалар интерактив компьютер ўқув дастурларидан фойдаланадилар. Бу ўқув қўлланма назарий материал, мультимедиа воситаларидан фойдаланиб шундай тузилганки, бунда ҳар бир талаба ўзига қулай ишлаш тезлиги, маъқул булган оптимал тушуниш йўналиши ва ўзининг психофизиологик қабул қилиш хусусиятларига максимал мос келувчи ўзлаштириш траекториясини танлаб олади. Бундай дастурларда ўқитиш эффектига нафақат маърузанинг мазмунли қисми ва хайрихоҳ интерфейс туфайли, балки масалан, талабага улар томонидан назарий ўқув материалларини ўзлаштириш даражасини баҳолашга имкон берадиган тест-синов дастурларидан фойдаланиш орқали ҳам эришиш мумкин.

Эмпирик ўрганиш натажалари.

Олий ўқув юртларида ўқитиш амалиётида маърузалар ҳар қандай ўқув фанининг назарий асосларини ўқитишнинг стандарт анъанавий шаклларида бири бўлиб қолмоқда. Таълим жараёнида бир қатор ҳолатлар мавжуд бўлиб, ўқитишнинг маъруза шаклини унинг бошқа ҳеч қандай формалари билан алмаштириб бўлмайди. Маъруза куйидаги вазифаларни бажаради:

- ахборот беради (керакли маълумотларни баён қилади),
- рағбатлантиради (мавзуга қизиқиш уйғотади),
- тарбияловчи, фактор(тарбияловчи маълумотлар беради)
- ривожлантиради (ҳодисаларни баҳолайди, фикрлашни ривожлантиради),
- йўналтиради (муаммони очади, адабиётга ундайди),
- тушунтиради (биринчи навбатда илм-фаннинг асосий тушунчаларини шакллантиришга қаратилган),
- ишонтиради (далиллар тизимига эътибор қаратган ҳолда).
- ёшлар ва катта ёшли тингловчиларни бўш ватини мазмунли ташкил этиши мумкин ва ҳ. к.

Хулосалар:

Шундай қилиб, ўқитишнинг интерактив усуллари жорий этиш замонавий олийгоҳда талабаларни ўқитишни такомиллаштиришнинг муҳим йўналишларидан бири ва компетенция ёндашувини самарали амалга оширишнинг зарурий шартидир. Ушбу мақолада кўриб чиқилган интерактив ўқитиш усуллари ва таълим технологиялари биринчи навбатда талабаларнинг ўз фаоллигини оширишга ва уларнинг таълим ва касбий фаолиятга мотивациясини оширишга қаратилган. Интерактив маъруза дарслари талабалар томонидан билимларни пассив ўзлаштиришдан, биргаликда ўрганишни, жамоавий, ҳамкорликда ўқишни, ўз ичига олади ва талаба ҳам, ўқитувчи ҳам ўқув жараёнининг субъектларига айланиб, касбий фаолиятнинг намунавий ёки ҳақиқий вазиятларида актив қўлланилишига ўтишга имкон беради, бу албатта, келажакдаги мутахассисларни тайёрлаш сифатини яхшилайдди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Нажмудинов Х.Г,Нажмудинова М.Х “Наука и образование сегодня” журнали. М. Изд. Проблемы науки №3 (50) 2020 г. с.(7)
2. Нажмудинов Х.Г, Нажмудинова М.Х ”Сущность принципов обучения взрослых в системе непрерывного образования”. “Узлуксиз таълим” журнали 2020 й. Махсус сон с.(81)
3. Абрамова И.Г. Интерактивные методы обучения в системе высшего образования. – М.: Гардарика, 2008. – 368 с.

4. Степаненко И.В. “Активные и интерактивные формы проведения занятий при подготовке бакалавров сферы обслуживания”: Учебно-методическое пособие. – М. 2011г. Изд. Народное образование, 2011. – 152 с.

5. Гура В.В., Турик Л.А., Терновая И.П. и др. Интерактивные технологии обучения в подготовке социальных педагогов / под. Ред. В.В. Гуры. – Таганрог: Изд-во Таганрог, гос. пед. Института, 2010. – 108 с.